

13

Vol VII. n. 10.

De

1696 10

14

TEMPLORVM ANTIQVITATIBVS

edifferet

PRAESIDE

CONRADO SAMVELE
SCHVRZFLEISCHIO,

M. VRBANVS GODOFR. SIBERVS
SCANDA MISNICVS,

In Auditorio Maiori,

X. KAL. MAI. clō lōc XCVI.

CVM PRIVILEGIO SEREN. EL. SAXON.

Disputatio LIII.

LIPSIÆ, Apud NICOLAVM SCIPIONEM,
clō lōc XCIIX.

1771

THEATRO
ALPHABETICVS

CONRADO
SCHWARZBACHNO.

M. KRISTIANUS
SCANDIA MANSICVS

in
CVM

LIBRIS
AD

I.

Va quaeque gentes templa, aut pro templis, clivos montium lucosque habuerunt, ut locus esset rei divinae circumscriptus et proprius, ubi stato tempore convenirent homines, remotique a strepitu et profanis negotiis, sacra sua obirent.

*Veteris Latii consuetudo tenuit, ut quilibet locus excelsus et patens Templum diceretur, quemadmodum exempla docent apud Ennium, (cuius versus, non citato auctore, servatus a Varrone est, l. VI. de LL.) Lucretium l. V. et Plautum in Milite glorioso, A. II. sc. 5. in Rudente A. IV. sc. 2. Vergilius de sepulchro extulit, ut putat Servius Aeneid. V. 457. Quamquam rectius de sacello exponitur, cum usitata vocabuli significatio commode retineri possit, et Poetae instituto conveniat, ritumque veterem, ab Ovidio non ignoratum, ostendat. Taubmannus dubitat, et more suo nihil desinit, contentus referre discrepantes sententias, quas diiudicandas aliis relinquit. Livius * singulariter ad rostra traduxit, haud inscite quidem, si eorum structura consideratur, VIII. 14. Idcirco dicturi Quirites, ascendebant in rostra, neque alia, quam ascendendi formula utebantur. Sed usitatiore significatione templum de aede (supra, et infra terram) pronunciatur, quam ideo excelsam vocat Ovidius, in Metamorph. ultimo libro. Ante hunc Ennius scripsit, templa alta, quae, interprete Varrone, sub terra erant, et Acherusia Orci dicebantur. Nominis origo in Latio requirenda est, et omnino Varroni, sed alibi in scrutandis vocabulorum originibus minus felici, assentior, qui a tuendo dici affirmat, libro paulo ante commemorato. Templum ergo velut tempulum, ratione originis dicitur: hinc tempulum antiquae usurpatum, at extrusa post litera, templi nomen relictum, et Latina civitate donatum, atque in literas et monumenta relatum est, quamquam priscae in-*

* Ante Livium Cicero orat. in Vatinius.

A tempulo est extempulo, κατά συνηοπήν, extemplo,

A 2

idem quod, ilico, sive ut Varro reddit, continuo. * Prius extat apud Plautum Aulular. A. I. sc. 2. Id quod metri Plautini ratio requirit,

scriptiones adhuc tempuli memoriam servant, meamque adeo sententiam confirmant. Iosephus Scaliger a τέμενον deducit, hoc a τέμνω oritur, quod rei quidem satis convenit, et separatim aliquid circumscriptumque notat. Sed primam nominis occasionem causamque, a Varrone indicatam, et ab aspectu sumptam, non aperit, propterea quod augures designaturi spatium, constituere locum, et circumscribere solebant, lituque intra certas regiones finiebant, atque oculis metiebantur. V. Varro l. c. Catonis Oratio de Auguribus amissa est, ubi perpaucae lineae su-

* Livius I. 18. cum quo iungendus Cicero de divinatio. I. et II. et de Legibus II. ** Auguratus nomen dignitatis est, apud Livium, non participium. X. 7. Inaugurare verbum ei usitatum, non augurare I. 7. Inaugurato (perinde ac I. 18. augurato) adverbium, ut auspiciatio. I. 36. pro baro, inaugu-
 persunt.* Adicit, pro adicit, recte, et antiqua consuetudine positum: exauctoratas, pro exauguratas irrepfit, quod ex Festo corrigendum. Apud eundem de Auguribus fragmentum. Servius in Eclogam IX. et Aeneid. l. I. ac l. VI. Livius exaugurata (non exauctorata) perinde ac inaugu-rata fana ** dixit. I. 55. Quo argumento firmanda est vetus lectio orat. in Vatinius: in illo inaugurato templo ac loco. Amplius hoc verbum exaugurandi usurpavit Cato in libro I. Originum: apud Festum Latino finiendi verbo respondet Graecum ὀπίσσω, quo usus est Herodotus in libro III. qui Thalia inscribitur, cap. 142. τέμενον περι αὐτὸν (βωμὸν) ἔρισε. Valla convertit: fanum in circuitu designavit. *** Ergo finitus hic designatusque templo locus, verbo sermonis Ionici indicatur, fanumque redditur ab Interprete, quia nondum erat conseptus, et aedificatio carebat, si maxime etiam consecratus esset. Graece dicitur τέμενον, id est, agri separati (si vim etymii inspicias, scissi, abscissi, secti, (perinde ac I. refecti) portio, quae deinde ad sacros usus accommodata, ac Deo divisque attributa et consecrata est: hoc modo evenit, ut consuetudine loquendi haec vox generatim templum fanumque, et delubrum, quae ceteroquin differunt, significaret. Appianus a quoque τὸ τέμενον, et τὸν νεών
 raliter. Et hoc quidem usu loquendi Liviano. Inauguratum est proprie ritu augurali constitutum, ut templum. Auguratum dicitur, quum augurium captatum est, nulla templi locive adiectione. Cornelio Frontone potior est Patavini loquentis auctoritas, quippe Ciceroni propioris, et iuris ritusque auguralis, ac verborum adeo formularumque peritioris. Augurare apud Cicero-nem II. de Legibus, est augurium capere, eoque capto, divos precari, fertilitatis felicitatisque impetrandae causa, ut ex Catone patet. Non enim dicit, templa auguranto, sed *bineta virgetaque, et salutem populi auguranto*. Quae Fronto Grammaticus non est assecutus, ut augurandi ac inaugu-randi discrimen internosceret et explicaret.

*** Proprie, templum circa aram finivit, id est, templo aram circumscripsit.

* Sic Herodotus II. 64. Templum et fanum differunt quidem, sed usu auctorum saepe commutantur. Sic Aesculapii templum, Valer. Max. et Ovidius, Plautus fanum nominat. Inscite autem, si a sum Latinitatis specto, Laur. Valla allatum Herodoti locum convertit, *in Deorum templis atque in fanis*, qui convertere debuisset, *In delubris Deorum atque in fanis*. Nemo hoc ignorat, nisi emendatae et optimae Latinitatis, speciatim Tullianae et Livianae, ignarus.

νεών distingvit, et illud consecutum fuisse, non obscure prodit, quia, obsi-
 dente Carthagine Scipione, nongenti transfugae eo se receperunt, quem-
 admodum in libro de bellis Punicis tradit. Et nemo est, qui nesciat,
 Aesculapium templi honore cultum, quo ibant aegroti, aut quum ire non
 poterant, asportabantur, ut vel ex solo Aristophane satis liquet. Zosi-
 mus etiam hoc significatu sumpsit, et τῆς γεγραμμένης τὸ τέμενον dixit, l.
 V. c. 24. Recte templum convertit interpret, propterea quod Senatus
 Romae in templo Castoris, et Bellonae habitus est, sicut ex Tullio et Livio
 constat. Alibi τέμενον denotat locum in Sicilia, qui et τεμενίτης dici-
 tur, Thucydides l. VI. et ibidem Scholiastes. Ναός (Attice usque Ionice
 νῆος) de templo et fano effertur, non de sacello. Nam μικρὸς νεὼς non
 parvum templum, sed templi parvam effigiem simulacrumque notat, quod
 ante Salmasium Beza animadvertit, in Actus Apostol. XIX. 24. Ovi-
 dius parvum sacellum dixit aediculam Iano dedicatam, Fastor. I. 275.
 Festus sacellum interpretatur locum Diis sacratum sine tecto. Aulus
 Gellius ex Trebatio Iureconsulto docet, sacellum esse locum parvum Deo
 sacratum cum ara. N. A. lib. VI. cap. 12. Quod confirmatur ab Ovi-
 dio, aram sacello coniunctam memorante, quoniam et templa in lo-
 co fulgure tacto * extructa excipiuntur, quae superiore tecti parte pa- * Fulguritum
 tuerunt. Speciatim tecto caruit templum Termini, cui, auctore Servio, Festus nomi-
 sub dio sacrificatum est, quorsum spectat Ovidius Fastorum libro II. 672. nat, in h. s.
 Quod Poeta hic templum, Livius fanum nominavit, sed fana sacella-
 que distinxit. I. 55. A fano oritur defanare, quod est augurale et sacrum,
 in quo particula verbum inchoans, non aufert, sed ponit, ita ut res fa-
 ni iure constituatur. Apud Arnobium, antiquitatis ecclesiasticae Varro-
 nem lego, spatiola defanata, quae expono, parvula templorum spatia ab
 auguribus designata, l. IV. adversus gentes. Sic profanare est proprie
 fano tradere, adeo ut pristini iuris esse desinat, et fani fiat: profana-
 tum, quod in sacrario pollutum (polluctum legi debet) ut Varro de-
 scribit l. V. de LL. Verrius de significatione verborum, ex eoque Festus.
 Hoc polluctum, finito sacrificii ritu, ** ex carniū reliquiis et extis in
 sacra-

** Apud Herodotum Cleobis et Bito una sacrificarunt, et epulis in templo appa-
 ratis una interfuerunt. I. 31. Ad tale convivium invitavit Evander Aenean.
 Verg. Aen. VIII, 172. seq. Ad huiusmodi epulas Christiani veteres, peracto
 sacrificio, ab amicis, sed in Dei civitatem non ascriptis, invitati sunt, quem
 morem improbat et averfatur gentium doctor, et Christianos eius rei causa
 convenire vetat, I. Corinth. IIX, 4. 7. seq.

sacrario publico, aut fano apparatus et praebitum populo est, cuius moris testimonia passim extant. Pollucere, est comparare dapes ad instituenda Deorum convivium, quae prisca superstitio consinxit. Huc spectat Cato in libro de re rust. cap. 132. Plinius H. N. l. XXXII. cap. 2. ubi auctoritate Veterum codicum, et rei subiectae argumento, recte scribitur, pollucerent, non pollincerent. Eodem modo polluctura, cuius meminit Comicus, nihil cum pollinctura, neque cum funebri epulo commune habet, in Stichus A. V. sc. 4. Huius verbi causa legendus est Festus in v. pollucere. Extremo delubrum a deluendo,* perinde ut pollubrum a polluendo ducitur, quia in fonte, qui propter templum erat, lavabantur homines et deluebantur, cum exinde aqua efflueret, et labro ad corpus abluendum exciperetur. Id quod inprimis colligo ex Isidoro, auctoritate veterum subnixo, orig. lib. XV. cap. 4. Cum quo iungi possunt Asconius Pedianus et Servius, qui morem hunc priscum indicant, et Cornelium Frontonem inprimis suffragatorem habent. Varro, Macrobius, et Festus ritu hoc praetermissis, longius abeunt, quum vocabuli originem scrutantur. Nec modo fontes et lacus, sed etiam vivaria piscium, ut Aelianus tradit, iuxta veterum templa fuerunt, histor. animal. l. XII. c. 30. Cicero templa atque delubra coniunxit,** et hunc saepe imitatus Arnobius, converso ordine, delubra et templa, scripsit, lib. VI. adversus gentes, Livius, cum formulam deditiois Collatinorum perscribit, tum delubra nominasse, satis habet, nihil de templis, aut de fanis sacellisque addit, quae tamen simul esse dedita, vel argumento dedititii populi, qui nihil excipere, neque voluit, neque potuit, colligamus. lib. I. 38. Sub delubris autem, quia plura Numina intellexerit, haud ambigo, si Servii dedititii, delubris, auctoritas valet.*** Quamquam Patavino sua fides constat, qui non solum delubra, verum etiam divina humanaque omnia tum ei tribuit Tarquinio, populoque Romano dedita fuisse, scribit. a Idem fani tem- A. Schottus, plique nomina eodem libro permutat, alterumque exponit per alterum, sic ex eoque Griphum Aufonii exponit; ut aliquando saltem pro vocabulis, idem significantibus, habere videatur. Cum enim semel et iterum Dianae fanum dixisset, tum in extremo capitis XLV. subiicit, Sabinum ex templo (Dianae) ubi sacrificare voluit, religione loci, et auctoritate Antistitis impeditum, descendisse ad Tiberim, et sacrificio abstinuisse manum. Erraret vehementer ac ineptiret, qui ex templo coniunctim hic legendum putaret. Illud constat, observ. l. II. c. a Similiter atque l. VII. c. 31.

* Quo originis indicio corrigendi sunt Isidorus et Fronto, apud quos extat diluendi verbum, quod vitio librario obrepit. V. Vossius Etymol. h. v. Ouzelius ad Minutium Felicem, Gutherius, Gyraldus, aliique. ** Catilin. IV. sed in Catilin. III. scripsit: templis, delubris. *** Permutum ei tribuit A. Schottus, ex eoque Griphum Aufonii exponit; recte quidem, sed rectius in Dionysio Halicarnasseo fontes demonstrasset. observ. l. II. c.

σηκῆς apud Graecos fana reddi, quoniam Pollux autumat, proprie id nominis tribui Heroibus, Poetas tamen quoque ad Deos referre. Onomast. lib. I. cap. 1. At enimvero Dionysius Halicarnassensis scriptor purus, et acris existimator Graeci sermonis, in oratione prosa, etiam Diis vindicavit. Antiqu. Rom. lib. IV. Ἐν δὲ αὐτῷ (καλεσμένῳ τῷ Καπιτωλίῳ τῷ ἱερῷ) τρεῖς ἕνεσι σηκοὶ παράλληλοι. In illo (templo Capitolii) tria insunt (intus tria sunt, Sylurgius) fana (alii aedes vertunt) quae * aequali intervallo. Nunquam scriptores Romani uno plura Capitolii templa memorant, sed tria fana consentientes tradunt. Ibidem Dionysius ἀστὸν καὶ σέγην coniungit, indicans templorum partem, qua tectum in fastigium exit, aquilae imaginem habuisse. Quod factum est, ut ἱερῶν σέγαί Graece loquentium instituto, πῖρα καὶ ἀστοὶ, passim dicerentur. Inde recipit interpretationem divinus codex, in quo legitur, πῖρῦγιον τῶ ἱερῶ, apud Matthaeum, cap. IV. 5. et Lucam, IV. 9. De Grammaticis addo, eos plerumque vocabula distingvere, quae idonei scriptores promiscue usurpant. Ex horum numero est Ammonius audacior ceteris, et interdum approbare ausus, quae alii de σηκῆ et ναῖ differentia referre potius, quam asseverare solent.

II. Quamvis autem inter gentes ab coetu Dei remotas, primi omnium Aegyptii templa habuerint, aliqui tamen populi his diis caruerunt, et religionis propterea studio disciplinae ceteris nihilo inferiores memorantur. Quod traditur quidem de Persis, et de Germanis certo constat, ad quorum sententiam accesserunt multi doctrina insignes, et sapientia praestantes viri, templaque aedificari vetuerunt.

De Aegyptiis testem profero patrem historiae Herodotum, apud quem haec leguntur, in Euterpe II. 4. ** βωμῆς τε καὶ ἀγάλματα, καὶ νηὶς θεοῖσι ἀπονείμαί σφέας πρώτης, scilicet, ἔλεγον, quod ἀπὸ κοινῆ hic repetendum. Magna est Herodoti auctoritas, qui scriptis mandavit, ac testatus est, aras, et simulacra, et templa primos constituisse

Aegy-

** βωμῆς et ἐπιβωμῆς in glossario distinguuntur, ut apud Latinos ara, et altare differunt: illa Diis superis et inferis, hoc tantum superis veterum superstitione consecratum erat. Aliquando tamen usus utrumque confundit. βωμῆς etiam extra profanam Poetarum consuetudine et templo efferri solet.

Aegyptios, quod eorum placitis convenienter tradidit, cum monumenta, ut haud obscure indicat, proferre non posset. Facile tamen Aegyptiorum templa vidit, et quia in Aegypto versatus est, structurae indicio aliquid colligere potuit, inprimisque audire gentis sacerdotes, quorum tamen fides in re domestica non extra suspicionem fuit. Multis post seculis Lucianus, quem non fugiebat hoc testimonium, retulit magis, quam confirmavit. In dial. de Syria Dea. Πρώτοι μὲν ἂν ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἐννοίην λαβεῖν, καὶ ἰρὰ ἐσταθῆαι καὶ τεμένεα. Perhibentur, inquit, primi hominum quos scimus, Aegyptii accepisse (Graecismum imitor) Deorum notitiam, et templa statuisse ac lucos. Plato, qui in Aegyptum commigravit, et discendi causa ibi versatus est, fabulosas illorum antiquitates, etiam quae ad simulacra pertinent, non reticere voluit, lib. II. de legibus. Clemens Alexandrinus prodidit, antiquissima gentium templa pro sepulchris fuisse, in protrept. Clementis testimonio usus est Eusebius, in lib. praeparat. Evangel. II. c. 6. Quam in sententiam scripsit Arnobius, multa, eaque vetustissima templa, contegere cineres atque ossa, et functorum esse corporum sepulturas, lib. IV. adv. gentes. Id vero maxime in Aegyptiorum templa convenit, quos ex Regum sepulchris templa fecisse, neminem praeterit, et de Psammeticho confirmat Strabo Geogr. lib. XVII. Nec omittendus est Lactantius, scriptor disertus et pius, lib. II. de origine erroris. Non invideo Aegyptiis, quod primi templa condiderint, sed miror impudentiam, quod in templis religionem contempserint, honoremque Dei contaminarint, apud Herodotum II. 64. Equidem Apollonius, Poeta vetus, hoc Deucalioni tribuit, Thessalo illi, et Promethei filio, qui primus urbes et templa aedificavit. Ὁς πρῶτος ποίησε pro (ἐποίησε) πόλεις, καὶ ἐδείματο νῆος. Argonauticorum lib. III. Verum hoc Deucalionis Thessali institutum, ultra Thessaliam, et Graeciam proferri non debet, propterea quod in Thessalia regnavit, ibique aras et templa dedicavit, ut ex Hellanico liquet, cuius auctoritate se fulcit Graecus interpres h. l. Non secus, atque in Latio primus templa extruxit Ianus, ille Ianiculi conditor oppidi, quod Roma antiquius celebratur. Hunc adeo in supplicationum divinarum formulis semper praefati sunt, huiusque ope ad Deos aditum patere crediderunt, de quo Macrobius legere, operae pretium sit, lib. I. Saturnal. ap. 9. Ante hunc Ovidius Fastor. lib. I. 171. seqv. At hi et alii, post Aegyptios, templa exaedificarunt, et eorum exem-

exem-

exempla secuti sunt, quorum in architectando et dimetiendo solertiam, atque in struendis Nili aggeribus peritiam admirari solebant. De Graecis id non difficile probatu est, quum Graeci ipsimet non inficiari possint, rationes divinandi in templis, et instituendorum ibi congressuum, ritusque alios, ab Aegyptiis transisse ad cives ac populares suos. Herodotus IV. 58. Hebraeorum templa non excipio: quippe quae Aegyptiorum templis recentiora sunt, et multo post aedificari coepta a populo, legibus Aegyptii dominatus soluto ac libero, et ex calamitatibus durissimae servitutis, atque itinerum molestiis refecto, viribusque deinceps, quod maxime contigit sub Regibus, confirmato. Id ut fieret, maiorque operi dignitas et splendor accederet, insigne temporis intervallum interiectum est, quod subductis rationibus, conficit summam quadringentorum et octoginta annorum. * Nec vero statim huius structura templi perfecta est, cum tres certe anni consumpti fuerint in curandis et comportandis rebus, quarum usus in exaedificatione necessarius erat. Vt nihil dubitem praeferre hoc templum alteri, quod Zorobabel, splendidum alioquin, et maiestate loci dignum, sed infra prioris magnificentiam, extruxit. ** Omnino autem ista opinio falsa, et ex quorundam animis evellenda est, quae eo spectat, ut imperitis persuadeatur, occasionem struendi templi a consuetudine gentium, formam rationemque exaedificandi a templis Aegyptiorum fuisse desumptam. Quod voluntati Numinis, templa, arasque et simulacra impiorum hominum, dirui praecipientis, et pietati Salomonis, aedem novo exemplo molientis, directo repugnat. Aegyptii, Deo invisit homines, et Hebraeis exosi pariter, ex Mausolaeis Regum et sepulchris, templa construebant, eaque omni impietate foedabant, quorum effingere speciem, et exprimere formam, rationemque extruendi templi externam, et a peregrina gente petitam consecrari, Hebraeis religio fuit. Non spectabat ad gentium instituta Salomon, neque hac architectandi figura egebat Rex maximus, cum omni recondita sapientia, tum inprimis aedificandi scientia praeditus, eaque in re, Dei et patris mandato obsecutus, Aegyptiorum, et finitimarum gentium templa, velut impietatis domicilia, odit et execratus est, idque vocibus et argumentis multo apertissimis ostendit. Qui dissentiunt, ingenio indulgent, circumspecte, si quid

* Epocha haec non Iosephi, cuius rationes hic variant, sed sacri codicis auctoritate constituenda est, a quo dissentire, et numeros mutare non licet.
 ** De Zorobabelis templo legendus Iosephus Antiqu. lib. XV. c. 14. de templo Salomonis l. IIX. c. 4. Illi quidem (secundo) nec sine causa, praefert novissimum Herodis aedificium, cum ob ma-

B

magnitudinem, tum ob substructionem admirandas. V. erl. VI. c. 6. de bello Iud. Significanter has commemorant Matthaeus XXIV. 1. et Marcus XIII. 1. conf. recentiores Ribera, Villalpandus, Torriellus, Arias Montanus.

eiusmodi tradunt, legendi, inter quos Ioannes Spencerus, vir multae doctrinae, est numerandus. Illud etiam paulo ante submonui, quasdam gentes refugisse ab usu templorum, quod de Persis comprobavit Herodotus, et consignavit, eos nec statuas nec templa, neque aras extruere solitos, sed in editissimis montibus sacra facere, et Iovi hostias immolare l. I. 131. Requiro hic maiorem scriptoris diligentiam, qui intervalla temporum et Persarum aetates distingvere omnino debuisset. Nam sequiores Persae templa habuerunt, et in templis sacrificarunt, quod Xenophon ipse de Cyro confirmat, Cyropaed. l. IIX. Huius auctoritate impeditus, non assentior iis, qui tradunt, primam apud Persas templorum originem Artaxerxi esse vindicandam. Id enim testimonio Xenophon-

* templum aedificari iussit, sed aedificatio templi modum statuit, extinctaque Cyri propagine, Darius Hytaspis haud secus fieri voluit, mensuramque magnitudini operis praescripsit, ut quidem tradit Iotephus Archaeol. l. XV. c. ult. Eleganter ἀρχιτεκτόνων φράσαι scripsit τὰ μέτρα δόμησης ἑδοσαν.

tis refellitur, et praeter hoc, causam dissentiendi praebet * Cyri editum, qui Hebraeis templi aedificandi potestatem fecit, eoque certe argumento ab usu et structura templorum haud alienus fuit. Spencerus cursim tractat, lectoremque ad Hospinianum delegat, quem non satis lituisse hoc antiquitatis genus, et literaturae minus peritum fuisse, non vulgariter eruditi non ignorant. in dissert. VI. cap. 1. de rat. et orig. templi. De Ioanne Marshamo miror, multa alibi copiose, quae ad res veterum regnorum pertinent, tradidisse, hic ne summas quidem attigisse, nisi quod commemoratione de templo Salomonis instituta subiecit. Neque aliter in Aegypto. Can. Chron. ad seculum XIV. Sed haec non eo scripta sunt, ut aequalem sancti huius, et profani Aegyptiorum templi magnitudinem confirmarent. Nam id cum veritate pugnat, ut locus Strabonis Geogr. lib. XVII. cum diviniore, quod in veteris Instrumenti tabulis extat, oraculo collatus, talem fabricae aequalitatem non tuebatur. * Magna et excellens sapientia Salomonis non Aegyptiorum instituta, ** et aedificandi morem secuta est, sed Dei nutum voluntatemque pro regula habuit, tantique operis artifex, nihil ab ista, foedis cultibus dedita gente, in sanctam, Deoque dilectam rempublicam ascrivit. Temppla Serapidis, Osiridis et Isidis, adyraqve Anubis, et Sphinges atque obelisci, statuaeque superstitioni dedicatae, variaque simulacra, et humanae solertiae inventa ad Dei contemptum iniuriamque pertinebant, ut vel hoc impietatis argumento effingi exprimi que nollet. In allato Strabonis

* I. Reg. VI. 1. seq.

** I. Reg. V. 29. 30. Rex tantis animi donibus praeditus, ut Aegyptiis quoque sapientia praestaret, et Dei ipsiusmet sententia nemo cum eo exaequandus inter homines esset. I. Reg. III. 12.

bonis loco τηρός apte redditur delubrum, quod minus recte mutavit, fa- * Huius me-
 numque substituit Marshamus. In ipso autem hoc antiquitatis argu- minit, et plu-
 mento si non semper pro ea copia, quam haec doctrina postulat, tamen rimum ei
 ingenue versatus est Hermannus VVitsius in libro, quem de Aegyptiacis credere se fa-
 inscripsit, lib. III. cap. 10. Redeo ad Persas, qui religionis colendae ra- tetur Nepos,
 tionem, sine templis, iniisse memorantur. Quamquam enim summa ani- in Conone
 mi industria et pietate sacra procurarunt, tamen aliquo temporis inter- sub finem.
 vallo, sine ullis imaginibus ac templis Deos venerati sunt, et sacrificia Citatur ab
 in aperto celebrarunt. Quae Lactantii verba haud dubito quin spe- Athenaeo,
 cterent ad Persas, de quibus ante Lactantium Dinon, * per vetustus re- Diogene La-
 rum Persicarum scriptor, et huius auctoritate nixus Clemens, Alexan- ertio, et Cle-
 driae presbyter, ille de orig. erroris lib. II. iste in admonitione ad gen- mente Ale-
 tes, Θεῶν ἐν ὑπαίθεω ** τῆς τῆς Μάγης ὁ Δίων λέγει, Θεῶν ἀγάλ- xandrino, qui
 ματα μόνον τὸ πῦρ καὶ ὕδωρ νομίζοντας. Proximus a Clemente Ori- Dinonis [in-
 genes idem hoc tradidit, et posteritati commendavit, lib. I. et VII. con- epte Dionis
 tra Celsum. Ex profanis doctrina et fide eximii post Herodotum scri- scribunt) testi-
 ptores, Diodorus Siculus, lib. VI. et Strabo lib. XV. Diogenes Laertius monio utun-
 ex Clitarcho confirmat, τῶν ἑσθίων καταγωγῆσιν (τῆς Μάγης) simu- tur, sed eius
 lacra improbare, sive ut in novissima editione redditur, signa statuas- duntaxat
 que repudiare, sed illud proprium magis planumque existimari potest. fragmenta
 In prooemio p. 5. Verum Strabo † ut secum ipse redigatur in concor- quaedam su-
 diam, ratio conciliandi quaerenda videtur in diversis temporum inter- persunt.
 vallis, quae recte constituenda sunt, ut sacrorum sub dio peractorum ** Sub dio
 ritus apte sibi constet et congruat, atque ad certum adeo tempus, sub [non sub di-
 magorum disciplina, durasse intelligatur. Nemo igitur tam audax sit, vo, ut men-
 ut prima templorum in Persia structorum auspicia ab Artaxerxe peten- dosae Cicero-
 da putet, quippe quae Cyrus multo ante cognita habuit, et sacrificii cau- nis editiones
 sa intravit, quod scriptum reliquit Xenophon, et praeter eum confirma- habeat] sacri-
 vit a Iosephus, Cyrum, ac Darium Hystaspis filium, propensa quidem in ficabant, sed
 plurimum huius
 structurae est

B 2

Iudae-

Pantheon, sive ut Spartianus in Adriano scribit, Pantheon, de cuius fabrica legendus est Vitruvius,
 scitisimus Romanorum architectus.

† Πέρσαι ἀγάλματα καὶ βωμοὺς ἔχ' ἰδρύοντα, θύσαι δὲ ἐν ὑψηλῷ τόπῳ. Aras
 tamen habuisse, et septa quaedam sacra, sive sacra, paulo post eodem libro ostendit. Idem
 ex Pausania conficitur. De Curtio quippe recentiori nihil addo. Arae ergo hae subdiales, non
 templis clausae fuerunt. a Singulare testimonium, et cum Aggaei II. 7. conciliandum, nec
 tam de aequalitate splendoris aedificii, quam de gloria, ex propiore Christi adyentu compa-
 randa, intelligendum. Sed unde Iosephus hauserit, non subiungit.

Iudaeos voluntate templi extruendi fecisse copiam, sed ne extra modum opus fieret, cavisse hos Reges, et edixisse. Antiq. XV.14. Illud vero ex disciplina Pythagorae Numa accepisse traditur, quod nollet in templis reponere simulacra et imagines, ut quarum forma Deo repugnaret, atque a templis, et usu publico prohibenda esset, auctore Plutarcho, scriptore gravissimo, in vita Numae, quod cum propter Livium, tum maxime propter antiquarios, simulacra Urbis inde a Romulo et Numa repetentes, observandum reor. Secundum Pythagoricos, Zeno Citiensis Stoicorum princeps, huius sententiae fuit, atque a templorum usu abhorruit, nec aedificari passus est, ut honori Numinis consuleret, cuius neque imago pingi, neque maiestas templo concludi posset. Laertius in Zenone, Clemens Alexandrinus Stromatum lib. V. Origenes lib. I. contra Celsum, Theodoretus serm. III. de Angelis. Quare hi arbitrati sunt, Diis omnia debere esse patentia ac libera, quorum hic mundus omnis templum sit et domus: prout de Persarum magis tradit Cicero II. de Leg. De Stoicis idem sentientibus, legendus est Plutarchus, libro, qui extat de repugnantibus sententiis Stoicorum. Magos insuper ignis perpetui custodes, ab hoc munere appellatos fuisse πυραϊθες, ex Strabonis libro XV. liquet. Idem πυραϊθία vocat, quae alii πυρεϊα, Agathias οἰκίστρως ἱερῶς, recte Vulcanius aediculas sacras interpretatur. Histor. Iustiniani Imp. lib. II.

* V. Hefychius et Suidas h. v. τὸ πῦρ τοῖς Περσικοῖς τίμιον καὶ ἀγιώτατον, καὶ ἀσβεστον. apud Agathiam: conf. Maximus Tyrus serm. XXXIIX. Apud Strabonem recte legimus πυραϊθία, editio Basileensis, quam vulgus sequitur, πυραϊθία, quemadmodum et πυρεϊθες, pro πυραϊθες, scribit. Lexica hic ineptiunt, aut omittunt.

III. Germani veteres, de quibus separatim dici attinet, ut vocabula pleraque, sic ritus quosdam a Persis non abhorrentes tenuerunt, et communi consensu in sacris nemoribus et lucis sacra procurarunt, religionisque disciplinam sacerdotibus, caeremoniarum et moris patrii gnaris demandarunt, frequentesque eo, precaturi Numina sua, convenerunt, et interdum, ubi id casus postularet et necessitas, de summa rerum, et belli negotiis,

is,

is, deliberarunt, neque id a pietate sua, quae cum amore et fide in patriam coniungitur, alienum duxerunt: quin testes rerum suarum Deos invocarunt, ut fortunarent consilia, quae pro salute publica susciperent, et suam patriaeque causam adiuuarent. Tum sedes Numinum tutiores erant constitutae in lucis, aditusque ad illos hosti difficilior, et minor amittendi metus, quam in urbibus, ubi retineri vinculis et alligari solebant, ne ab hoste evocati excederent, patriamque desererent, et alio migrarent, sed manentibus iis, staret respublica, eorumque velut praesidium loci custodumque auxilio se tueretur. Nam huius instrumentum superstitionis passim in usu fuit, et credulitati pariter ac formidini occasionem praebuit, ut studiose diligenterque evitarent, quod in magna fortunae varietate posset accidere, damnumque afferre.

*Tacitus, qui Germanorum mores probe exploratos habuit, de Germanis commemorat, non apud eos templa, sed lucos Deorum religione consecratos fuisse. Verba scriptoris pervetusti, et fide digni subiiciam, qui e vicino Belgio, cui regendo erat procurator impositus, Germaniam veterem propius cognovit. Ceterum nec cohibere parietibus Deos (Cicero * de Persarum sacerdotibus dixit simplicius, parietibus includere Deos) neque in ullam humani oris speciem assimilare (latinitate melioris aevi, fingere formam et speciem humani oris, quae Diis quadam similitudine tribuatur) ex magnitudine coelestium arbitrantur (omnino pulchre, et graviter; minus enim est, ex dignitate, propius, ex maiestate Deorum; quod aliter dixeris Deorum numine et maiestate dignum rentur) in libro de moribus Germanorum cap. IX. Quod hic de templis, infra de simulacris affirmat, et speciatim tradit de Germanis cis mare Svecicum sitis, quos docendi causa Cisbalthianos voco, Tacitus Naharvalos nominat, M. G. cap. XLIII. Erant hi priscis Saxonibus finitimi, et Svecorum orientalium portio, qui vicinis usu, commercisque noti, et societate superstitionis coniuncti fuerunt. Svevi Semnonnes (non Senones, qui Galli erant) Albis accolae, ab eoque flumine ad Svecum fluvium porrecti, nec remoti a nostris finibus, lucos habuerunt,*

B 3

2080

* l. II. de Leg.
Huc spectat
antiquissimus poeta
Aeschylus in
Persis v. 811.
seq. Quem in
eadem tra-
goedia τῆς
ἑσθῆς
v. 365. dicen-
tem, Ennius,
et Lucretius
imitari vo-
luerunt.

eosque magna animi reverentia coluerunt, M. G. C. XXXIX. Apud
 Frisios celebris erat Baduhennae lucus, non extructum templum. *Annal.*
 IV. 37. Non secus de Chaucis, Saxonibusque vicinis existimandum, quan-
 quam procedente tempore, ut in aliis, sic quoque in templis struendis
 Romanos secuti * sunt, imo et iam Taciti aetate templum Tanfanae
 extitit apud Marsos, Germaniae populos, Rheno inferiori propinquos,
Annal. I. 51. Ut Romani in templis, sic in lucis Germani de republica
 deliberaturi convenerunt, quod consignavit Tacitus, et olim retulit de
 Svevis Semnonibus, Saxonum Orientalium vicinis. M. G. cap. XXXIX.
 Stato tempore in sylvam auguriis patrum, et prisca formidine sa-
 cram, omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coeunt. Idem
 hoc de Batavis, Francorum Teutonum, quos Procopius descripsit, vicinis,
 testatur Cornelius, et scribit Civilem, proceribus in sacro nemore con-
 gregatis, iniurias et damna, Romanorum armis illata exposuisse, *hist.*
 IV. 14. Caesar gravis scriptor, et oculatus testis, de Gallis nihilo feci-
 us tradit, in loco (forsan luco legendum) consecrato, ad disceptandas
 lites convenire, de bello Gall. lib. VI. cap. 13. Erantque hi luci incaedui,
 quia sacri, ubi conlucare, id est, ramum excidere, ** non licebat, quod in
 lucis aliis, sine piaculo fieri potuit, quia profani dicebantur. Graeci a
 lucos ἄλση nominant, eaque a ψιλῶς ἱεροῖς distinguunt, propter arbo-
 res ibi constas, quas fulmine ictas, malumque portendere creditas, Ro-
 mani attactas vocabant. Vetus et sine vitio servata inscriptio hoc pro-
 bat. QVOD. AB. ICTV. FVLMINIS. ARBORES. LV-
 CI. SACRI. D. D. ATTACTAE. b ARDVERINT. Nam
 verbum hoc antiquae usurpatum est pro ARSERINT, quod mutari
 non debet. An vero ritus evocandi Deos ad maiores nostros superstitio-
 ni deditos pervenerit, non quidem a Tacito proditum est, veri tamen
 simile est, huius moris indicia non plane ibi nulla fuisse, praesertim
 apud primores gentis, et Romanae ditionis solo propiores, quorum multi
 in Romanorum exercitu militarunt, eorumque in obsidendis urbi-
 bus, et evocandis Numinibus consuetudinem haud ignorare potue-
 runt.

IV. Quan-

a Poetae etiam templa lucos appellant. Strabo lib. IX. οἱ ποιηταὶ κοσμησίων
 ἄλση καλεῖντες τὰ ἱερὰ πάντα καὶ ἢ ψιλῶ.
 b In prosa extra inscriptiones concinnata, TACTAE. Sic Livius XXIX. 20. Quae
 Locris in templo Proserpinae tacta, violata, elataque inde essent. Tacta, ubi
 ἐπιπέσ, de coelo. Coelitus, non est optimi aevi, nedum Ciceroniani.

*Forfan et in
 lucis confe-
 crandis, in
 quibus Ro-
 mani, prius-
 quam templa
 habuerunt,
 Deos colue-
 runt, auctore
 Varrone, ex
 quo protulit
 Augustinus
 de C. D. l. IV.
 c. 31. De Ege-
 riae luco pas-
 sim legere li-
 cet, et pleni
 sunt annales.
 Add. Vergil.
 Aen. VII. 762.
 763. Strabo l.
 V. ubi Casau-
 bonus legit,
 Ἰτέρνη, a Ios.
 Scaligero
 submonitus,
 a quibus au-
 ctoritate Ovi-
 dii dissentio,
 et lego, Αἴγε-
 ρία. p. 240.
 ed. Casaub.
 ** Ciceronis
 dictio est in
 epist.

IV. Qvandonam vero Romani primum templa extruxerint, et cuius auspicio Regis fieri coeperint, exquirendum est, propterea qvod scriptores, qvi huius instituti originem tradunt, multum discrepare animadverto. Nec tamen ita haec res difficultatibus implicata est, ut eius expediendae ratio me fugiat, si incerta et fabulosa templorum initia, a certioribus illorum documentis recte, et iusto temporum ordine, distingvam. Igitur solenne magis et seiunctum a fabulis, qvoad in ultima temporum caligine sperari potest, auspiciam a Romulo, urbis conditore, repeto, splendorem vero, et perfectioris structurae gloriam, Tarquinio Prisco relinquendam esse arbitror, qvi maiori sumptu atqve elegantia struxit templa et adornavit. Nam si ad ultima Iani tempora respicio, rudem aedificandi disciplinam, materiamqve vulgarem, et parvas moles, ex stramine, cannis, cespite, aut e ligno eductas, nullisque ornamentis distinctas ultima illa et inculta aetate fuisse, non temere affirmo.

De templis a Romulo et Numa exaedificatis non modo eruditaev antiquitatis vestigia sed etiam luculenta passim testimonia inveniuntur. Ianus autem, ut ratione et argumento colligitur, primus fuit templorum in Latio conditor, qvippe qvem in supplicationum formulis, et sacrificiis, Latini Romanique veteres semper praefati, ab eoqve res sacras auspiciati sunt, ut hoc indicio primi templorum effectoris nomen religiose usurparent, memoriamqve eius grati animi causa in templis et sacrariis qvotidie renovarent. Qvam sententiam confirmant prisca scriptores, quorum fragmenta supersunt, Fabius Pictor, Xenon, Varro, ex iisque Macrobius, et Augustinus, iste lib. I. Saturnal. cap. 9. hic lib. VII. de Civ. Dei cap. 9. Alii tamen Faunum eo honore dignati sunt, primaqve ab eo fana et condita, et appellata esse contendunt, atqve ut hoc assequantur, originem vocis asserunt, eaqve subnixi putant, templa ideofana dici, qvoad a Fauno nomen ferant, neqve alio, quam hoc conditore, glori- entur. Verum convenientior deducendi ratio svadet, ut origo huius nominis a fando potius, quam a Fauno repetatur. Faunos ipsos hinc

At-

arcessit Isidorus, quippe qui futura significantes vocem mittebant, id est, in lucis (non in templis) dari solebant. Orig. lib. VIII. cap. ult. Tertullianus existimat, templa post Numam fuisse condita, Apologet. cap. XXV. Ego non Afri huius auctoritate, quae alioquin apud me valet, sed idoneis temporum argumentis adducor, ut credam, Romae templa ante Numam, atque adeo ante Hierosolymitani templi I. excidium structa, sed marmoreis nondum columnis subnixta, neque aureis, argenteisque imaginibus et ornamentis cumulata fuisse. Tantum abest, ut credam, Romanos occasione excisi Hebraeorum templi, primum ad aedificanda templa excitatos, ut multo magis existimem opus esse testimonio ad confirmandam, quam adduxi, sententiam, quippe in auctoritate Veterum, Dionysii imprimis, et Livii, congruentibus temporum rationibus, innixam.

V. At longe alia mens Christianis fuit, qui templorum splendorem elegantiamque pro nihilo putarunt, nec modo nullas opes in iis extruendis consumpserunt, sed nomen quoque abominati sunt, ut factis ostenderent, nihil apud se valere molis altitudinem et magnificentiam, quae a vero Dei cultu seiuncta sit, et nullo pietatis, sanctimoniaeque mentis praesidio nitatur. Aras igitur, et delubra, ac templa, statuas et simulacra, solenni superstitionis ritu dedicata, nec sibi convenire, nec Deo placere, affirmarunt, religionemque in privatis aedibus, atque in locis clausis et latebris, iniecto suppliciorum metu, procurarunt, et omisso, quod fugiebant, templorum nomine, domos Dei, domosque orationum, ecclesias, conventicula, basilicas, sacraria, Graece οἴκῃς, appellarunt, et pro ara atque altari, mensa lignea usi sunt, eamque diminuente loquendi modo, altarium dicere consueverunt. Id vero crimini datum Christianis est, quod aris, templisque carerent, et sacra sua tanquam conspectu indigna occulerent, pollutoque et pudendo religionis genere, mentes manusque suas contaminarent. Hinc infensi Christianorum sectae homines, et publici veritatis hostes non temperarunt a calumniis,

is, et pios purosque ritus infectati, Christianos lucem fugere, et sceleris causa in tenebris et caligine versari, rudes sapientiae, et virtutis expertes, negotiorumque imperitos, sed licentiae et lasciviae deditos, impudenter obiectare ausi, ad convitia adiecerunt saevitiam, neque a suppliciis se continuerunt. Christiani contra in Dei beneficio sacra sua numerarunt, et cur templa recusarent, graves causas exposuerunt, modeste affirmantes, Deum non habitare in simulacris, nec templis includi, neque caesis victimis, sed votis precibusque placari. Non ergo templis se uti, neque aris egere, nec mactare hostias, neque simulacra venerari, qui soli Deo fidem obligassent, quem sacra procurantes solum colerent, praescriptamque ab eo cultus formulam, et constitutam rei Christianae disciplinam servarent unice, et sequerentur.

Veteres Christiani, non modo superstitiones, sed etiam nomen rei, superstitionibus dicatae, et impietatis suspicionem, perinde ac ipsam impietatem, summa cura studioque vitandam censuerunt. Quo factum est, ut verbis minus Latinis exprimerent sacros conventus, dummodo se ab impiis coetibus significanter distinguerent ac separarent. Conventicula nominarunt Arnobius, Lactantius, et Orosius, * Orosii Latinitatem seculo, et indoli Hispanicae, ut Senecae, Fabio, et aliis, condonamus. Sed quod Graecos fontes non inspexit, merito doleamus.*

Conventicula nominarunt Arnobius, Lactantius, et Orosius, * Orosii Latinitatem seculo, et indoli Hispanicae, ut Senecae, Fabio, et aliis, condonamus. Sed quod Graecos fontes non inspexit, merito doleamus.*

*Matthaeus τὸν οἶκον προσευχῆς** extulit, cap. XXI. 13. quem huius dictionis retinentes sequuntur Marcus XI. 17. Lucas XIX. 46. Hoc modo domus orationum ab Augustino dicitur, in epistola ad Aurelium LXIV. Haud aliter in edictis Imperatorum omnis nomen legitur, quod ex Eusebio constat. H. E. lib. XII. cap. 17. Ruffinus inter-*

C

pres

** Hinc nomen *proseuchae*, de synagoga Hebraeorum, iuxta quas perinde ac iuxta lucos gentium, fuisse hortos, arboribus confitos, docet vetus Inscriptio, nec tamen ideo erant tabernae pomariae, ut quidam putant.

*** Merito
notatus ab
Hieronymo,
quod referre
non est huius
loci.

pres *** more suo evagari solitus, orbitamque egressus, non domum, sed conventiculum exponit, vocabulumque per se, et usu Latinorum nihil turpe significans, atque a scriptoribus rei ecclesiasticae receptum, ac tritum usurpat, eaque ratione excusari potest. Eodem vocabulo usus est A. Marcellinus, scriptor non quidem elegans, sed reipublicae gnarus et prudens, qui ritus Christiani conventiculum nominat, idque in basilica Sicinini (scriptores ecclesiastici basilicam Liberii, Ro. Antistitis nuncupant) fuisse testatur, lib. XXVII. cap. 3. Eusebius H. E. lib. II. in principio capituli septimi decimi, nuncupat τὰς ἐκκλησίας, et superiori eiusdem libri capite tertio decimo, τῶν ἐκ-

* τῆς ἀλη-
θείας οἶκον,
idem l. II. cap.
56. de vita
Constantini.

κλησιῶν τὰς οἴκους appellat. * Antiquissimus Latini coetus doctor Tertullianus nomine domus Dei cobonestavit, in libro de idololatria. Idem, opinor, primus Latine dixit ecclesiam, eodem in loco, et alibi. In numero multitudinis Zeno Veronensis pronuntiavit conventus ecclesiarum, et vocabulis idem significantibus, interpretatus est, domum Dei, Serm. in Ps. CXXVI. Vbi vitium obrepit, quod opportune sustulit in animadversionibus ad Arnobium, castigatae vir eruditionis, Desiderius Heraldus, et recte submonuit, delendam esse vocem templi, quam eo tempore non probarunt Christiani, nec receperunt. Eodem argumento explicandus, et emendandus est Salviani codex, in quo vulgo legimus, ecclesias, vel potius templa atque altaria Dei. lib. III. de gubernatione Dei. Scite castigavit, et apte transposuit vir in doctrina, et iudicio elegans Augustus Buchnerus. Itaque templa, vel potius ecclesias, servata deinceps serie. In notis ad Plinium lib. X. ep. 97. Sicut paulo post eodem libr. Salvianus scripsit: in templa autem, vel potius in altaria, atque in sacra-ria Dei. Tantum pro verbis, in altaria, repono, in ecclesias. Nec tamen propterea inficior, altaria nominasse Salvianum, lib. V. et lib. VII. de gub. Dei. Verum nemo putet, altaris vocem usurpasse, quam primorum temporum Christiani respuebant, altarium vero ἐνικῶς dici moris erat pro altari, quod nomen omnino tunc fugiebant. V. pereruditus Rittershusii commentarius, ad Salvianum, ex eoque H. Oelschlegelius, vir ob diligentiam non spernendus. Amplius basilica, et domus dominica sermone veterum, Hieronymi et Salviani, celebrantur.

VI. Restat

VI. Restat, ut seculum, quo templa Christianorum condita fuerint, idonea ratione argumentoqve definiantur. Prima Civitatis Christianae tempora, ut misera valde et aerumnis plena extiterunt, sic, prohibente hostium saevitia, nullam templa aedificandi potestatem, neqve opes tanto conatui pares habuerunt. Altero post Christum seculo respiravit paulisper Christiana res, et quodammo- do e ruinis instaurata est, sed aliquanto post divinae veritatis cultores ac testes, haud in meliore statu, sub iratis, et infestis eorum nomini hostibus fuerunt, adeo ut minacibus et acerbis * edictis, irrogatisqve passim suppliciis, turbati ** subinde ac territi, vix reficere statim attritas vires, et colligere animos ad aedificandum possent. Tertium, et ab hoc proximum foedavit, ac prope exhaustit crudelitate caedibusqve Deciana vexatio, qua finita, spatium Christianis datum est, ut solatio recreati, melioris fortunae subsidio res suas constituerent, firmioresqve haberent, tunc maxime, quum auctoritate Constantii Chlorig a sublevarentur, et auspicio Constantini eius filii, sedata iam, at non exaturata Diocletiani libidine, prostratisqve ad pontem Mulvium Maxentii copiis, et Licinio omnibus fortunis everso, prospere stabilirentur. Quin vero domos publicas, rebus per intervalla tranquillis, sibi comparaverint Christiani et extruxerint, ac intermissa, aut temperata interdum acerbitate b in aedibus publicis,

* Edicta Imperatorum, Graece διατάγματα βασιλικά, γράμματα βασιλικά, et ἐπιστολαί, apud Eusebium passim. Cuius locum, qui extat H. E. l. IV. c. 16. non recte convertit novus Eusebii interpres H. Valesius, vir nostra memoria totius Galliae doctissimus. Ibi enim τῶν διαταγμάτων notione, edicta praefectorum provinciarum intelliguntur. Gv. Budaeus in expositione huius vocis ad iurisprudenciam

C 2

priscam et Atticam, non ad Romanam, ut liquet, animum intendit.

** Locus apud Eusebium l. IIX. c. 17. ubi παραχθέντες, non recte exponit accuratus ceteroquin et solide eruditus interpres H. Valesius,

a Sub hoc quies a vexatione nominis Christiani fuit. Vid. Eusebius H. E. l. IIX. c. 13. et de vita Constantini l. I. c. 13. seqq.

b Documento sunt Galerius Maximianus, et Iovius Maximinus, qui rescissis, vel mitigatis superioribus edictis, non benignitate quadam, aut in Christianos amore, sed rei ad coetus Christiani excidium pertinentis, quam nullis viribus perficere poterant, desperatione victi, ad easque iam angustias redacti, ut vim inferre amplius non auderent, nec sine summo dignitatis suae periculo possent, a proposito crudelitatis destiterunt.

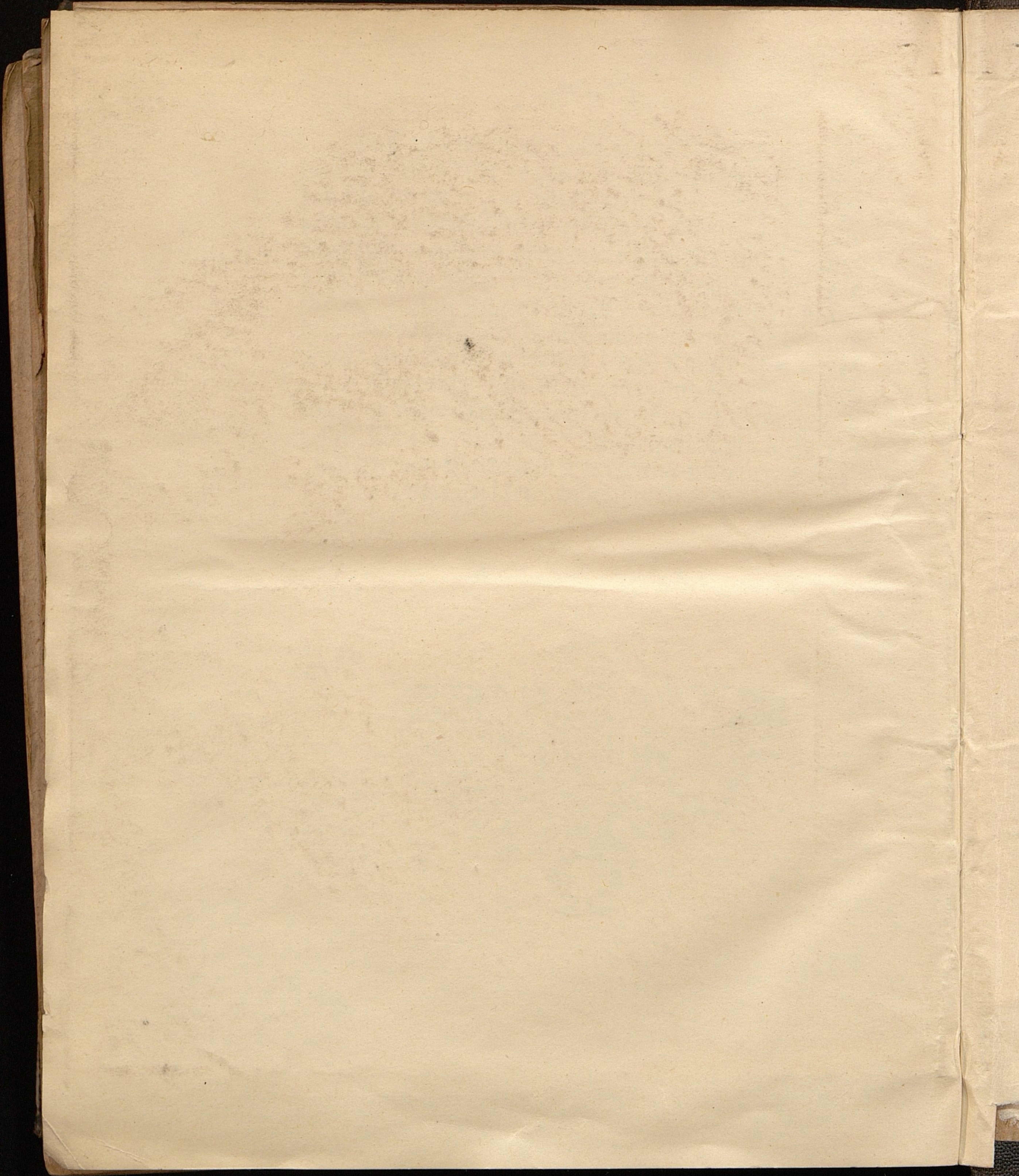
* Aedes pu-
blica Chri-
stianorum
sec. II. faltem
aliquae vi-
dentur extru-
ctae. Indici-
um harum
praebet Lam-
pridius in vi-
ta Alexandri
Severi.

* modicis tamen, et minus exquisito apparatu exaedificatis, stato tempore sacrorum causa convenerint, non amplius dubitandi locus est, et facile ex ipsorummet hostium testimoniiis, quae apud Origenem et Eusebium integra, atque inviolata extant, colligitur apte, et confirmatur.

Non eadem templorum, quae privatarum publicarumve aedium apud Christianos primordia fuere, quod vel ex Celso apud Origenem, et ex Caecilio apud Minutium Felicem, atque ex Arnobio Lactantio, Eusebio, et Salviano non obscure patet. Ac primis quidem rei Christianae temporibus, nullae congruunt nisi privatae aedes, et inde publicae paulatim, sed rarius, et non ubique statim, quippe nondum firmatis rebus, extructae. Tertio seculo post Decii et Valeriani furorem, maiori tranquillitate et indulgentia stetit piorum coetus, et religionis exercendae facultas, aediumque publicarum liberior usus fuit. Quarto demum Constantinus † ὁ τυραννοκτόνος, summam rerum adeptus orbem Christianorum, pace restituta, basilicis ornavit, templaque Dei hostibus erepta, et solenniter expiata, superstitione domita passim, aut pulsa, ritu pio, et moribus Christianorum conveniente, dedicavit.

† Eusebius in orat. de laudibus Constantini. Ὡς ἱερά καὶ τεμένη καθιερώμενα, templa et delubra (fana ac delubra vertit Valesius) Christiano ritu consecrata describit. Lucos et delubra, in quibus erant latibula profligatorum, atque impudicorum hominum, iure evertit. l. III. c. 55. de Vita Constantini. Aliis τὰ τῆς ψευδολογίας τεμένη permisit, ne raperet invites et cogeret, quos veritate flecti optaret. lib. II. cap. 56. de vita Const. Singularis opinio de sanctitate loci, ubi erat templum Domini, effecit, ut ne rudera quidem superioris aedificii relinquerentur. Eod. l. c. 27.

Wittenberg, Diss., 1626-27

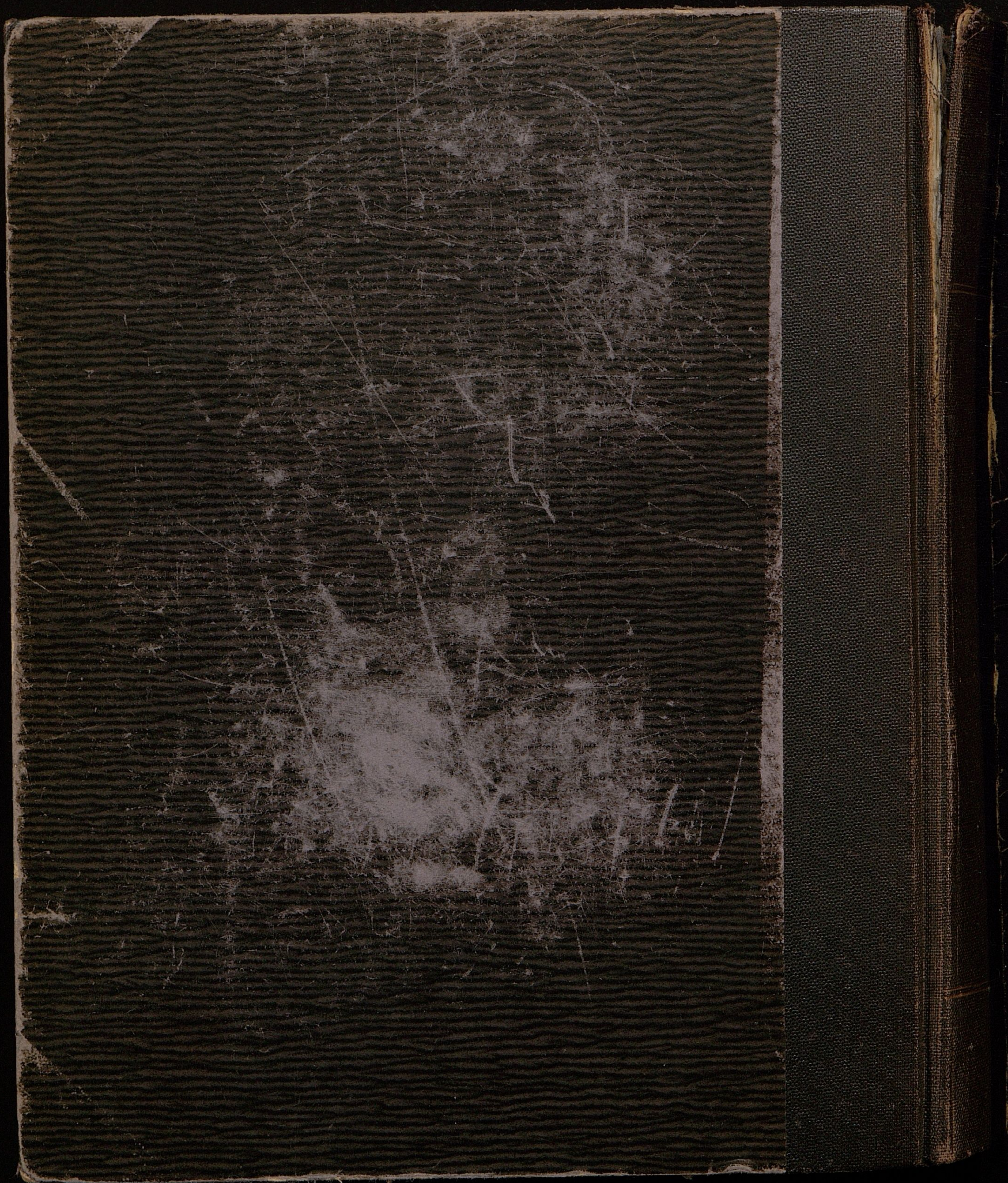
ULB Halle 3
005 607 612

TA → α

Witten

Vol VIII. n. 10.

1696 10

14

De,

TEMPLORVM ANTIQVITATIBVS

edifferet

PRAESIDE
CONRADOSAMVELE
SCHVRFLEISCHIO,

M. VRBANVS GODOFR. SIBERVS
SCANDA MISNICVS,

In Auditorio Maiori,

X. KAL. MAL clō lōc XCVI.

CVM PRIVILEGIO SEREN. EL. SAXON.

Disputatio LIII.

LIPSIÆ, Apud NICOLAVM SCIPIONEM,
clō lōc XCIIX.

